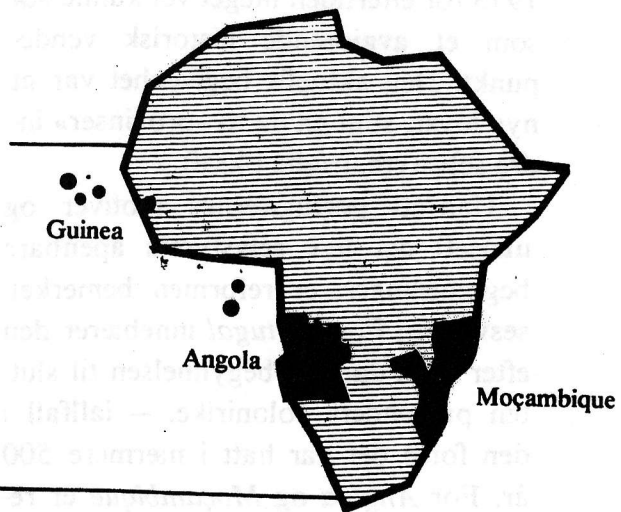

NORSK FORRETNINGSBLAD
Grunnlagt 1891 av Einar Sundt

Oslo, lørdag 21. april 1973
Nr. 16 – 78. årgang

Gunnar Skagestad:

Portugals kolonirike – en ny giv?

Portugal i Afrika. Portugal har med nesten imponerende stahet holdt stillingen som Vest-Europas siste kolonimakt – og fordømmes nu enstemmig og unyansert for det på OAU-konferansen i Oslo. Men kritikerne nekter å registrere at noe *er* skjedd også i Portugals syn på Afrika-politikken – en kursendring som absolutt er verd å se nærmere på, skriver mag. art. *Gunnar Skagestad* fra Lourenço Marques, Moçambique.

Portugal var ikke innbudt, og var ikke tilstede på FN's og OAU's «Internasjonale ekspert-konferanse til støtte for ofre for apartheid og kolonialisme i Afrika» som avvikles i Oslo i disse dager. Meget av konferansen gikk da også med til ensidige anklager mot Portugals administrasjon av de «oversjøiske provinser» — Angola, Moçambique og Guinea-Bissau.

Et mer nyansert bilde av Portugals politikk og dets mulige fremtidige rolle i Afrika gis her av mag. art. Gunnar Skagestad, i en artikkel sendt oss fra Lourenço Marques, hovedstaden i Moçambique:

For Portugal og for dets to viktigste «oversjøiske provinser» — Angola og Moçambique — vil den 1. januar 1973 for ettertiden meget vel kunne stå som et avgjørende historisk vendepunkt. Den aktuelle begivenhet var at nye lover, som ga de to «provinser» indre selvstyre, trådte i kraft.

Uansett portugisernes motiver og uansett det nye selvstyrets åpenbare begrensninger, er reformen bemerkelsesverdig: For *Portugal* innebærer den etter alt å dømme begynnelsen til slutten på landets kolonirike, — iallfall i den form det har hatt i nærmere 500 år. For *Angola* og *Moçambique* er reformen et første skritt på veien til full politisk selvstendighet.

Tilsynelatende er reformen ikke særlig radikal eller vidtgående. Selvstyret har fått klare begrensninger både m.h.t. demokratisk deltagelse og m.h.t. saksområder. I mars gikk velgerne i de nye autonome «estados» til urnene for å velge sine første egne lovgivende forsamlinger. Sorte og hvite borgere har fått samme stemmerett. Portugal praktiserer ikke rasediskriminering, til tross for at dette stundom påstås fra forskjellige hold). Velgerne må imidlertid kunne lese og skrive, og må ha en viss skattbar inntekt. Videre vil organisert politisk opposisjon bare være tillatt foran valg.

De nye lovgivende forsamlingers kompetansefelt vil ikke omfatte konstitusjonell lovgivning, utenriksanliggender, forsvar og utdanning, idet disse saksområder fortsatt vil bli kontrollert fra Lisboa. Endelig vil regjeringsfunksjonene i de to stater bli ivaretatt av utøvende organer hvis formenn utnevnes av sentralregjeringen i Lisboa.

Det er således ingen revolusjon som har funnet sted, og Aftenposten kan for såvidt ha en viss rett i sin karakteristik (5. april) av begivenhetene som «valg i anførselstegn». Dette forhindrer ikke at reformens konsekvenser kan bli mer vidtrekkende enn hva både dens opphavsmenn og dens kritikere idag tør forestille seg.

Både i Angola og i Moçambique foregår krigshandlinger mellom myndighetene og opprørsbevegelser (som benevnes henholdsvis «nasjonale frigjøringsbevegelser» og «terrorister», alt etter hvor ens sympatier måtte befinne seg). Opprørsbevegelsene, hvorav de viktigste er MPLA (Angola) og FRELIMO (Moçambique), mottar betydelig støtte utenfra, f.eks. fra Sovjet-Unionen. Kina, Kirkenes Verdensråd og andre mer eller mindre «progressive» instanser. (Også Norge er som kjent sterkt innblandet). Fra de portugisiske myndigheters synspunkt er det maktpåliggende å hindre at disse

bevegelsene får noen bred oppslutning blant de respektive territoriers lokalbefolkninger. Det er rimelig å se den nye reform, iallfall i noen grad, som et ledd i bestrebelser med et slikt formål.

Det tør likevel være mer interessant å vurdere Portugals kolonipolitiske kursendring i et bredere dynamisk perspektiv, hvor ikke minst økonomiske og handelspolitiske faktorer kommer i forgrunnen.

Dette reflekterer den økonomiske og sosiale utvikling som finner sted i dagens Angola og Moçambique; en utvikling som står i en iøyenfallende kontrast til det statiske bilde som moderlandet Portugal utviser. Både Angola og Moçambique er fremdeles tilbakestående land. — Moçambique er dessuten relativt fattig på naturressurser. Men moderniseringsprosessen er godt igang, eksempelvis har hovedstedene Luanda og Lourenço Marques et mer moderne preg enn Lisboa. Store utviklingsprogrammer er iverksatt på en rekke felter, bl.a. i tilknytning til de svære (og omstridte) dam-prosjekter for kraftutbygging av Zambesi (Cabora Bassa) og Cunene-vassdragene.

Viktigst er kanskje allikevel den satsing som foregår på utdannelsesektoren. Der finner også sted en økende politisk modning; en «bevisstgjørelse» av holdninger og forventninger med rot i de stedlige behov og forutsetninger som ikke nødvendigvis er revolusjonære eller anti-portugisiske, men som springer ut av en endret situasjon hvor sentraldirigering fra Lisboa ikke lenger synes å være det eneste naturlige eller ønskelige.

*

I av-koloniseringens tidsalder har Portugal med en nesten imponerende stahet holdt stillingen som eneste gjenværende vesteuropeiske kolonimakt av betydning. Idag er Portugals sentralistiske kolonipolitikk ikke bare en anakronisme, men også et stadig mer urasjonelt foretagende og en hemske for landets egen utvikling. Det er blåøyd å tro at Portugal frivillig vil *gi opp sitt imperium*, men en kursendring måtte komme. Den kursendring som nå har funnet sted i Portugals politikk vis-à-vis Angola og Moçambique, kan gi støtet til en utvikling som man foreløpig bare kan ane konturene av.

Et land som vil spille en nøkkelrolle m.h.t. denne utvikling, er *Brasil*. De tradisjonelt meget nære forbindelser mellom Portugal og Brasil har også en politisk dimensjon, hvis betydning ikke bør undervurderes. Det er på det rene at Brasil lenge har ivret for autonomi for Angola og Moçambique. Brasil er raskt i ferd med å etablere seg som en dominerende makt blant landene på de sydlige breddegrader. I sine aspirasjoner m.h.t. utvidet brasiliansk innflytelse på det afrikanske kontinent betrakter Brasils ledere Angola som et naturlig bindeledd og «brohode». Ikke minst er Brasil interessert i Angola som et område for industriell ekspansjon og som en potensielt meget verdifull handelspartner.

Det blir antatt at Brasil gjerne skulle like å innta en meklerstilling når det gjelder forholdet mellom de sorte afrikanske stater og det statsforbund som det portugisiske imperium står i ferd med å utvikle seg til. Dette innebærer

nødvendigvis at Brasil aktivt søker å påvirke Portugals kolonipolitikk i retning av øket selvstyre for de portugisiske oversjøiske besittelser. For Brasil står i denne sammenheng ikke minst *sikkerhetspolitiske* betraktninger sentralt: Man ønsker således bl.a. å etablere en antikommunistisk blokk som kan motvirke den sovjetiske innflytelse i Syd-Atlanteren; en innflytelse som f.eks. den sovjetiske flåtebase i Guinea er en påminnelse om.

Det er ennå for tidlig å si hvilken retning utviklingen vil ta. En negativ faktor her er de nuværende regimers udemokratiske karakter, noe som gir fortsatt grobunn for revolusjonære gerilja-organisasjoner med moralsk og materiell støtte fra en presumptivt mer «progressiv» utenverden. Det er dog ikke utenkelig at Angola og Moçambique i løpet av 1970-årene ad fredelig vei vil stå frem som selvstendige stater med fortsatt nære bånd til Portugal og evt. også til Brasil. En slik situasjon ville i så fall være til gjensidig fordel for samtlige direkte berørte parter, men den ville også ha positive sidevirkninger forøvrig i det sydlige og sentrale Afirka.

Idag er Afrika revet mellom sort og hvit rasisme, som står i stygg kontrast til den ikke-rasistiske tradisjon som har kommet til å prege Portugal og dets forhenværende og nuværende oversjøiske besittelser. Som bærere av denne tradisjon vil Angola og Moçambique kunne øve en modererende og konstruktiv innflytelse i denne del av verden.